

Geçmişten Günümüze Türkiye’de Ön Lisans Sosyal Hizmetler Eğitimi

Associate Degree Social Services Education in Turkey from Past to Present

Hıdır APAK

ÖZ

Türkiye’de 1963 yılında sosyal hizmetler alanında ara eleman yetiştirme amacıyla başlayan eğitimler 2008 yılına kadar bir türlü oluşmamış ve yaygınlaşma gösterememiştir. Sosyal hizmetler ön lisans eğitimi bir fiil 2008 yılında başlamış, 2013 yılından itibaren ise hızlı bir gelişim seyri içerisine girmiştir. Bu çalışmada 2017 yılı Ekim ayı itibariyle Türkiye’de sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin mevcut durumu üzerinde durulmuştur. Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminde ortaya çıkan görüntünün fotoğrafı çekilmek istenmiş ve öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Meslek yüksekokulları, Ön lisans, Sosyal hizmetler, Türkiye

ABSTRACT

Education in the field of social services began in 1963 in order to raise intermediate staff members, however it could not become present and widespread until 2008. Social services associate degree education started in 2008 and has been developing rapidly since 2013. In this study, the current situation of social services associate degree education in Turkey by October 2017 was focused. It was aimed to give a snapshot of the social work education in Turkey and to develop recommendations accordingly.

Keywords: Vocational schools, Associate degree, Social services, Turkey

GİRİŞ

Sosyal hizmetler (“social services”), insanların sağlığının ve iyilik halinin geliştirilmesi için sosyal işlevselliklerini artırmalarına, bağımlılıklarını önleme, aile ilişkilerini güçlendirme faaliyetlerini kapsar. Ayrıca bireyleri, aileleri, grupları veya toplulukları başarılı sosyal işlevlere kavuşturma anlamına gelmektedir (Barker, 1995: 270).

Sosyal hizmetler alanı sosyal yardım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, çocuk ve aile refah hizmetleri, yaşlı refahı hizmetleri, ıslah hizmetleri, örgün ve yaygın eğitimdeki sosyal hizmetler, yoksullara yönelik sosyal hizmetler, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmetler ve engellilere yönelik sosyal hizmetler gibi geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır (Türkmen, 2003).

Sosyal hizmetler alanında çalışan başat mesleklerden biri sosyal hizmet veya sosyal çalışmadır (“social work”). Fakat sosyal hizmetler alanı sadece sosyal çalışma mesleğinin değil, aynı zamanda alanla ilgili diğer sosyal mesleklerin de uygulama yaptığı alanı anlatmaktadır (Tomanbay, 1999: 232). Sheafor ve Horejsi (2014: 19)’ye göre sosyal çalışma, ‘insanlara kendi sosyal çevreleri içinde ve gerekirse sosyal çevrelerini değiştirerek, maksimum düzeyde yardım etme işlevi’ gören bir meslektir. Sosyal çalışma bir yardım mesleğidir ve sosyal çalışmanın büyük oranda amacı da ‘yardım etmek’ olarak kabul edilir (Thompson, 2013). Sosyal hizmet alanında lisans mezunu profesyonellerin (sosyal çalışmacıların) yanında ön lisans mezunu ara eleman veya yardımcı elemanlar da çalışabilmektedir. Çalıştıkları alan için özel donanıma sahip hastabakıcılar, çocuk, yaşlı ve engelli

Apak H. (2018). Geçmişten günümüze Türkiye’de ön lisans sosyal hizmetler eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 8(2), 236-244. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.266>

Hıdır APAK (✉)

ORCID ID: 0000-0002-2330-3093

Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Bingöl, Türkiye
Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, Social Work Department, Bingöl, Turkey
hapak@bingol.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 09.01.2018

Kabul Tarihi/Accepted : 05.03.2018

bakım elemanları, gençlik yardımcıları, kadın sorumluları vb. çalışanlar sosyal hizmetlerin kusursuz sağlanmasını sağlayan yardımcı elemanlardır (Tomanbay, 2011: 5).

Özellikle Türkiye’de sosyal sorun alanlarının ve sosyal hizmet uygulamalarında uzman yetersizliğinin fazla olması sosyal yardımcı olarak nitelendirilebilecek ara elemanlara gereksinimi arttırmaktadır. Birçok sosyal hizmet alanında başta sosyal çalışmacılar (sosyal hizmet uzmanları) olmak üzere birçok sosyal meslek elemanının işini kolaylaştıracak ara elemanların varlığı ve istihdamı Türkiye’nin sosyal sorunlarıyla mücadelesine önemli seviyelerde katkılar sağlayacaktır (Şeker, 2012: 17). Bu ihtiyaçtan kaynaklanan ön lisans düzeyinde sosyal hizmetler programları eğitim vermeye ve sosyal hizmet alanlarında çalışabilecek ara elemanları yetiştirmeye başlamıştır.

Sosyal hizmetler ön lisans mezunu ara elemanların eğitimlerini alarak bilgi, beceri ve değer temelleri bağlamında yetişmiş profesyoneller olmaları beklenmektedir. Nartgün ve Yüksel (2009), nitelikli ara elemanda aranan niteliklerden bazılarını; “değişen koşullara hızlı uyum sağlayabilmek, problem çözebilmek, iletişim kurabilmek, takım çalışması yapabilmek, sorumluluk alabilmek, çok yönlü düşünebilmek, güncel mesleki teknolojik bilgiye sahip olmak” şeklinde sıralamışlardır.

Sosyal hizmetler programındaki öğrencilerin birçok sosyal hizmet alanında (eğitim, sağlık, adalet vb.) çalışması düşünülmektedir. Bunun için teorik bilgi doygunluğuna, mesleki formasyona ve kişisel performansla ihtiyaçları vardır. Sayılan bu donanımlara sahip olmaları ancak meslek yüksekokullarında (MYO) onlara verilen eğitim sayesinde gerçekleşebilmektedir (Yarcı & Alpman, 2015).

Meslek yüksekokulları sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde çalışacak yeterli bilgi ve beceriyle donanmış nitelikli ara eleman işgücünü yetiştirmek amacıyla kurulmuş ön lisans düzeyindeki okullardır (Şahin & Fındık, 2008). Bu açıdan meslek yüksekokullarında verilen eğitim ile toplumların devamlılığını sağlayan nitelikli ara eleman gücü yetiştirilmektedir.

MYO’larda var olmaya başlayan sosyal hizmetler eğitimi iki yıllık ön lisans programıyla öğrenim gören öğrencilerin sosyal hizmetler alanlarında etkili ve yetişmiş ara elemanlar olmasını hedeflemektedir. Bu hedefler ve amaçlarla yola çıkan sosyal hizmetler ön lisans eğitimi gün geçtikçe büyümektedir.

Hızlıca büyüyen ve mezun sayıları on binleri geçmiş sosyal hizmetler ön lisans eğitimini değerlendirmek ve var olan durumu ortaya koymak, yapılan çalışmanın ilk çalışmalardan olması açısından önemlidir. Dolayısıyla bu çalışma Türkiye’de sosyal hizmetler ön lisans eğitimindeki mevcut durumu ve görünümü verilere dayalı olarak betimlemek ve gidişatın nasıl ilerlediğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak sosyal hizmetler eğitiminin arka planı ve kısa tarihçesine değinilecektir. Daha sonra sosyal hizmetler eğitiminin günümüzdeki durumu ayrıntılı şekilde işlenecektir.

Arka Plan ve Eğitimin Kısa Tarihçesi

Dünya’da sosyal hizmet eğitiminin başlangıç yılları 1800’lü yıllara dayanır. 19. yüzyıl sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa’da sanayi devriminin yarattığı sosyal sorunlara çözüm arayışları, temelde gönüllü kişilerin öncülüğünde, sosyal hizmet eğitimi adına ilk eğitim etkinliklerin başlamasına neden olmuştur (Karataş & Erkan, 2005; Koşar & Tufan, 1999). 1873’de Londra’da hayır derneklerinde çalışanlar için düzenlenen konferanslar yapılmış, bunu 1898’de New York’ta açılan bir yaz okulu izlemiştir. 1899 tarihinde de nihayet sosyal hizmet okulu olarak açıkça tanımlanan ilk okul Hollanda’da Amsterdam şehrinde açılmıştır (Kut, 1988: 4). Kendall (2000)’a göre bu okul iki yıllık olarak kendilerini hayır işlerine adanmış kişilere eğitim vermeye başlamıştır. Dünya’da sosyal hizmet eğitiminin ilk dönemlerinde kısa süreli başlayan ve yaz okullarıyla verilen eğitimler sonraları iki yıllık eğitimlere evrilmiş ve son olarak da lisans eğitimlerine dönüşmüştür (Kendall, 2000; Koşar & Tufan, 1999). Halen, dünyada sosyal hizmet eğitimi sadece lisans ve lisansüstü düzeylerde ele alınmaktadır. 2004 yılında IASSW ve IFSW tarafından ortaklaşa hazırlanan “Sosyal Hizmet Mesleğinin Eğitim ve Öğretimi için Küresel Standartlar Raporu”nda ve sosyal hizmet eğitiminde ulusal standartların geliştirilmesini konu alan “V. Sosyal Hizmet Eğitimi Çalıştayı Sonuç Raporu”nda sosyal hizmet eğitiminde ön lisans eğitimi hiçbir şekilde akredite edilmemektedir. Sosyal hizmetler ön lisans programları isim benzerliğine dayalı olsa da, yaygın olarak sosyal hizmet lisans programlarının ön lisansı gibi algılanmaktadır. Oysa bu ön lisans programları sosyal hizmet lisans programının ön lisansı olarak kabul edilmemektedir.¹

Sosyal hizmet lisans ve ön lisans eğitimi programları arasındaki temel farklar süre, bilgi seviyesi ve mesleki statü olmak üzere üç başlıkta toplanabilir. Ön lisans eğitimi iki yıldan oluşan bir öğretimi, lisans ise dört yıllık öğretimi anlatan bir terimdir. Bilgi açısından düşünüldüğünde sağlayacakları bilgi ve uygulama donanımı birbirinden bir katıyla düşüktür ya da yüksektir. Bir diğer fark ise yürürlükteki mevzuatlara göre meslek elemanı ve ara eleman olarak pozisyon ayrılığının olmasıdır (Tomanbay, 2011: 27). Bu açılardan ifade edilebilir ki, sosyal hizmet lisans ve sosyal hizmetler ön lisans programları birbirinden bağımsız yapılarıdır.

Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi dünyadaki eğitimin başlama sürecinden farklı olarak lisans eğitimiyle başlamıştır. Lisans eğitimi ile ilgili ilk çalışmanın ülkemizde 1960’lı yılların ilk yarısında başladığı görülmektedir. Türkiye’de ilk lisans eğitimi veren sosyal hizmet okulu 1961 yılında o zamanki adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak Sosyal Hizmetler Akademisi adıyla 34 öğrenci ile eğitime başlamıştır (Karataş & Erkan, 2005). Akademi ile başlayan ve uzun yıllar pek gelişme gösteremeyen sosyal hizmet lisans eğitimi süreci sosyal çalışmacı gereksinimini yeterince karşılayamadığı gibi ara eleman sıkıntısını çözmek için de eğitim anlamında değişiklikler yapamamıştır (Alptekin, 2016). Ancak sosyal sorunların artması ve sosyal hizmetlerdeki iş yükünün fazla olması sosyal hizmetler

¹<https://sosyalhizmet.com/raporlar/vi-sosyal-hizmet-egitim-calistayi-sonuc-raporu.html>

alanında ara elemanlara duyulan gereksinimi artırmış ve -geç kalınmasına rağmen- son yıllarda MYO'larda sosyal hizmetler ön lisans programlarının açılmasına neden olmuştur.

Türkiye'de sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin gelişimi 1960-1980 arası 'denemeler dönemi', 1980-2007 arası 'oluşamama dönemi', 2008-2013 arası 'hazırlık ve başlangıç' ve 2013 sonrası 'büyüme' dönemleri olarak gruplandırılabilir. 1960-1980 arasının "denemeler dönemi" olarak adlandırılmasına neden olan temel unsur, sosyal hizmetler alanında ara eleman konusunun birçok kez gündeme gelmesine (Şeker, 2012: 9) ve bazı denemeler yapılmasına rağmen uzun yıllar bir ilerlemenin kaydedilememesi olarak gösterilebilir. Bu denemelerden biri olarak 1963 yılında Birleşmiş Milletler önderliğinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nda 'sosyal yardımcı' yetiştirme programı uygulanmıştır (Uğurlu, 2003).

Çavuşoğlu'nun (2010), sosyal yardımcı kursları ile ilgili elde ettiği bir belge bu döneme ışık tutmaktadır. Memnune Yaren adına düzenlenmiş 168'nolu sertifikada, UNICEF Teşkilatı İşbirliği ile 14 Nisan-31 Temmuz 1969 tarihleri arasında 'sosyal yardımcı kursu' açıldığı bildirilmektedir. Çavuşoğlu'nun Yaren'den aldığı bilgiye göre kendilerinden önce bir veya iki dönem daha kurs düzenlenmiştir.

Eğitim denemelerinden bir diğeri, 1970'li yıllarda belirli bir süre Sosyal Hizmetler Enstitüsü tarafından 'sosyal yardımcı' eğitimlerinin yapılmış olması ve belli bir sayıda ara elemanın sosyal çalışmacıların yanında çok verimli görevler yürütmüş olmalarıdır. Bu eğitim ve uygulamalar on yıl kadar sürdükten sonra durdurulmuş ve bu uygulamalardan vazgeçilmiştir (Tomanbay, 2011: 45). Yapılan girişimler dışında bu dönemde bazı önemli toplantı ve planların içeriğinde de sosyal hizmetler alanında ara elemanların yetiştirilmesi öngörülmektedir. III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı'nda (1968: 226), "sosyal hizmet uzmanı, sosyal araştırmacı ve sosyal yardımcı yetiştiren öğretim müesseseleri geliştirilmelidir" önerisi sunulmuştur. Ayrıca yine aynı konferansta sosyal hizmetler programlarının gelişmesinde ana unsurun sosyal hizmet mesleğinde gelişmiş esas ve yardımcı elemanlar olduğu; bu elemanların yerinde kullanılması ve kendilerinden azami istifade sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekliliği de tavsiye edilmiştir (III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, 1968: 226). 1960-1980 arası dönemde sosyal hizmetler alanında çalışacak ara elemanların yetiştirilmesi konusunda yapılan girişimler, denemeler ve öneriler sonuçsuz kalmış veya uzun süreli var olamamıştır. Bu denemelerin başarılı olamaması duraklama dönemine geçilmesine neden olmuştur.

1980-2007 arası "oluşamama dönemi" yani duraklama dönemi olarak da ifade edilebilecek dönemde, ara elemanların yetiştirilmesi konusunda gelişmelerin bir önceki döneme göre daha da sönük kaldığı ifade edilebilir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) orta düzeyde vasıflı insan gücü yetiştirilmeye ve ayrıca, yaygın mesleki eğitim ile çeşitli sektörlerin ihtiyaç duyduğu insan gücüne beceri kazandırılmaya devam edileceği yönünde bir planlama söz konusu olmasına rağmen,

sosyal hizmetler alanında önemli bir gelişmenin olmadığı görülmektedir. Ara eleman sıkıntısının giderilmesinin amaçlandığı 7355 sayılı Kanununun 9. maddesinde Kız Enstitüleri Çocuk Bakımı ve Eğitimi bölümü mezunlarının sosyal hizmetler kursundan geçirilmesi düşüncesinin ve yine 1995'de yapılan 4. Ulusal Sosyal Hizmet Konferansında da teknik lise düzeyinde kurum hizmetlerinde çalıştırılmak amacıyla 'sosyal yardımcı' yetiştirecek okullar açılmalıdır söylemlerinin eyleme geçmediği görülmektedir (Şeker, 2012: 10).

Yaşanan denemeler ve durgunluk sonucu sosyal yardımcı/ara eleman yetiştirmek amacıyla eğitim verecek sosyal hizmetler programının açılması için 2007 yılı sonrası dönem beklenmiştir. 2008-2012 arasını kapsayan ve "hazırlık ve başlangıç" dönemi olarak nitelendirilebilecek bu dönemde sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin bilfiil başladığı ifade edilebilir. Türkiye'de ilk defa 2008 yılında sosyal hizmet alanında çalışan ara elemanların niteliklerini artırmak ve ihtiyaç duyulan yeni ara elemanları yetiştirmek amacıyla Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde sosyal hizmetler ön lisans programı (Çay, 2011; Oral, 2017) ve örgün eğitim bağlamında da, 2011 yılında Yalova Üniversitesi Çınarcık MYO'da sosyal hizmetler programı kurulmuştur.² Kurulan ilk sosyal hizmetler programı ile birlikte eğitimde 2013 sonrası "büyüme" dönemi yaşanmıştır. 2013 sonrası hem açıköğretim bağlamında hem de MYO bünyesinde sosyal hizmetler program sayısında ciddi bir artış gerçekleşmiştir. Bundan sonraki bölümde eğitimin başlama ve büyüme dönemleri daha ayrıntılı şekilde işlenerek eğitimin güncel verileri üzerinde durulacaktır.

Mevcut Durum

Bu bölümde sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin var olan durumu ortaya konulmaya çalışılacaktır. İlk olarak açılan programların genel durumları incelenecektir. Daha sonra programların, öğrenci ve öğretim elemanları profiline değinilip, sosyal hizmetler ön lisans eğitiminde açıköğretim modeli açıklanacaktır. Son olarak da öğrencilerin Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile lisans eğitimine dâhil olma durumları tartışılacaktır.

Açılan Programların Durumu

Sosyal hizmetler alanında ara eleman yetiştirmeyi amaçlayan sosyal hizmetler programları üçü açıköğretim fakültesinde, 40'ı ise örgün eğitim veren meslek yüksekokullarında olmak üzere toplam 42 üniversitede yer almaktadır (Tablo 1).

Türkiye'deki sosyal hizmetler ön lisans programlarının şehirlere göre dağılımından hareketle görüleceği üzere aktif bölümlerin çoğunluğu İstanbul'da (18 üniversite) olduğundan Marmara Bölgesi'nin (20 üniversite) ön plana çıktığı ifade edilebilir. İstanbul ilinde program sayısının fazla olmasının temel nedeni vakıf üniversitelerinin bu kentte çok yoğun olmasıdır. Marmara Bölgesini altı programın varlığıyla Akdeniz Bölgesi izlemektedir. Bu bölgeyi sırasıyla Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri dörder program ve son olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi bir program ile takip etmektedir. Ege Bölgesinde bir programa rastlanmamıştır.

²<http://www.yalova.edu.tr/tr/icerik/5194/3051/program-tanitimi.aspx>

Tablo 1: Sosyal Hizmetler Programlarının Mevcut Durumu

Üniversite	Fakülte/MYO	Kontenjan	Baş. Yılı
1) Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu)	MYO*	50	2016
2) Akdeniz Üniversitesi (Antalya)	Sos. Bil. MYO*	125 ^b	2014
3) Altınbaş Üniversitesi (İstanbul) ^a	MYO	85 ^b	2013
4) Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)	Açıköğretim Fak.	9000	2009
5) Antalya Akev Üniversitesi ^a	MYO	50	2017
6) Artvin Çoruh Üniversitesi	MYO	60	2015
7) Atatürk Üniversitesi (Erzurum)	Açıköğretim Fak.	1500	2014
8) Avrasya Üniversitesi (Trabzon) ^a	MYO	70	2013
9) Beykent Üniversitesi (İstanbul) ^a	MYO	60	2017
10) Beykoz Üniversitesi (İstanbul) ^a	MYO	40	2017
11) Biruni Üniversitesi (İstanbul) ^a	Sağ. Hiz. MYO	40	2015
12) Bitlis Eren Üniversitesi	Sağ. Hiz. MYO*	40	2013
13) Çağ Üniversitesi (Mersin) ^a	MYO	56	2017
14) Doğuş Üniversitesi (İstanbul) ^a	MYO	58	2017
15) Erzincan Üniversitesi	MYO*	60	2013
16) Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Tokat)	MYO*	50	2015
17) Giresun Üniversitesi	MYO*	170 ^b	2016
18) Iğdır Üniversitesi	MYO*	40	2017
19) İstanbul Aydın Üniversitesi ^a	Sağ. Hiz. MYO	130 ^b	2014
20) İstanbul Avcılar Üniversitesi ^a	MYO*	98 ^b	2017
21) İstanbul Bilgi Üniversitesi ^a	Sağ. Hiz. MYO	42	2016
22) İstanbul Esenyurt Üniversitesi ^a	Sağ. Hiz. MYO	60	2016
23) İstanbul Gelişim Üniversitesi ^a	MYO	150 ^b	2015
24) İstanbul Kent Üniversitesi ^a	Sağ. Hiz. MYO	40	2017
25) İstanbul Medipol Üniversitesi ^a	Sos. Bil. MYO	120 ^b	2015
26) İstanbul Rumeli Üniversitesi ^a	MYO	50	2017
27) İstanbul Şehir Üniversitesi ^a	MYO	60	2017
28) İstanbul Üniversitesi	Açıköğretim Fak.	2200	2014
29) İstinye Üniversitesi (İstanbul) ^a	Sağ. Hiz. MYO	60	2017
30) Kapodokya Üniversitesi (Nevşehir) ^a	MYO	80	2015
31) Karamanoğlu Mehmet Üniversitesi	MYO*	50	2017
32) Kırıkkale Üniversitesi	MYO*	40	2017
33) Kırklareli Üniversitesi	MYO	120 ^b	2017
34) Mardin Artuklu Üniversitesi	MYO	30	2014
35) M. Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur)	MYO*	140 ^b	2014
36) Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)	Sos. Bil. MYO	40	2017
37) Nişantaşı Üniversitesi (İstanbul) ^a	MYO	36	2016
38) Sağlık Bilimleri Üniversitesi (İstanbul) ^a	Sağ. Hiz. MYO*	40	2017
39) Siirt Üniversitesi	Sos. Bil. MYO*	75 ^b	2015
40) Siirt Üniversitesi	MYO*	60	2013
41) Süleyman Demirel Üniversitesi (Isparta)	Sağ. Hiz. MYO	120 ^b	2014
42) Üsküdar Üniversitesi (İstanbul) ^a	Sağ. Hiz. MYO	120 ^b	2013
43) Yalova Üniversitesi	MYO*	120 ^b	2012

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2009-2017)

a: Vakıf Üniversitesi, **b:** İkinci öğretim, *****: Sosyal Hizmet ve Danışmanlık.

Sosyal hizmetler ön lisans programlarının çoğunluğu Türkiye'nin sosyo-ekonomik düzey olarak gelişmiş bölgelerinde (Marmara ve Akdeniz gibi) aktif halde bulunmaktadır. Bu bölgelerdeki sosyal hizmet kurumlarının ve alanda çalışan meslek elemanlarının fazlalığı, sosyal hizmetler ön lisans eğitime daha geniş olanaklar tanımaktadır. Bu da eğitim açısından bir avantaj olarak düşünülebilir. Ancak programların büyük çoğunluğunun İstanbul'da yoğunlaşması dezavantaj olarak durmaktadır.

Tablo 1'e bakıldığında sosyal hizmetler programlarında dikkat çeken noktalardan biri vakıf üniversitelerinin çokluğudur. Var olan sosyal hizmetler programlarının bulunduğu 42 üniversitenin 22'si vakıf üniversitedir. Başka bir deyişle sosyal hizmetler programlarının yarısından fazlası vakıf üniversitelerinde bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinde sosyal hizmetler programının fazla olmasının nedenlerinin başında, programın gelecekteki muhtemel getirisinin ve istihdam imkânının fazla olacağı yönündeki düşüncedir.

Sosyal hizmetler ön lisans eğitiminde dikkat çeken bir diğer nokta ikinci öğretim modelinin uygulanmasıdır. Türkiye'de örgün ve açıköğretim modellerinin yanında sosyal hizmetler eğitimi ikinci öğretim modeliyle de verilmektedir. İkinci öğretim programlarının açılmasının arka planında üniversitelere daha fazla öğrenci çekme düşüncesi öne çıkmaktadır. 2017 ÖSYS Kılavuzu'ndaki bilgilere bakılarak örgün eğitim veren 40 programın 13'ünde ayrıca ikinci öğretim programı da mevcuttur.

Tablo 1'e bakıldığında dikkat çeken bir diğer nokta, Türkiye'deki sosyal hizmetler programlarının çok farklı akademik birimlerin bünyesinde açıldığıdır. Bu doğrultuda en fazla sosyal hizmetler programı MYO'lar bünyesinde açılmış (26 program) olup, bunu sırasıyla sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu (10 program), sosyal bilimler meslek yüksekokulu (dört program) ve açıköğretim fakültesi (üç program) izlemektedir. MYO dışında sosyal bilimler MYO ve sağlık hizmetleri MYO gibi farklı kurumlarda sosyal hizmetler eğitiminin var edilmeye çalışılmasının temel

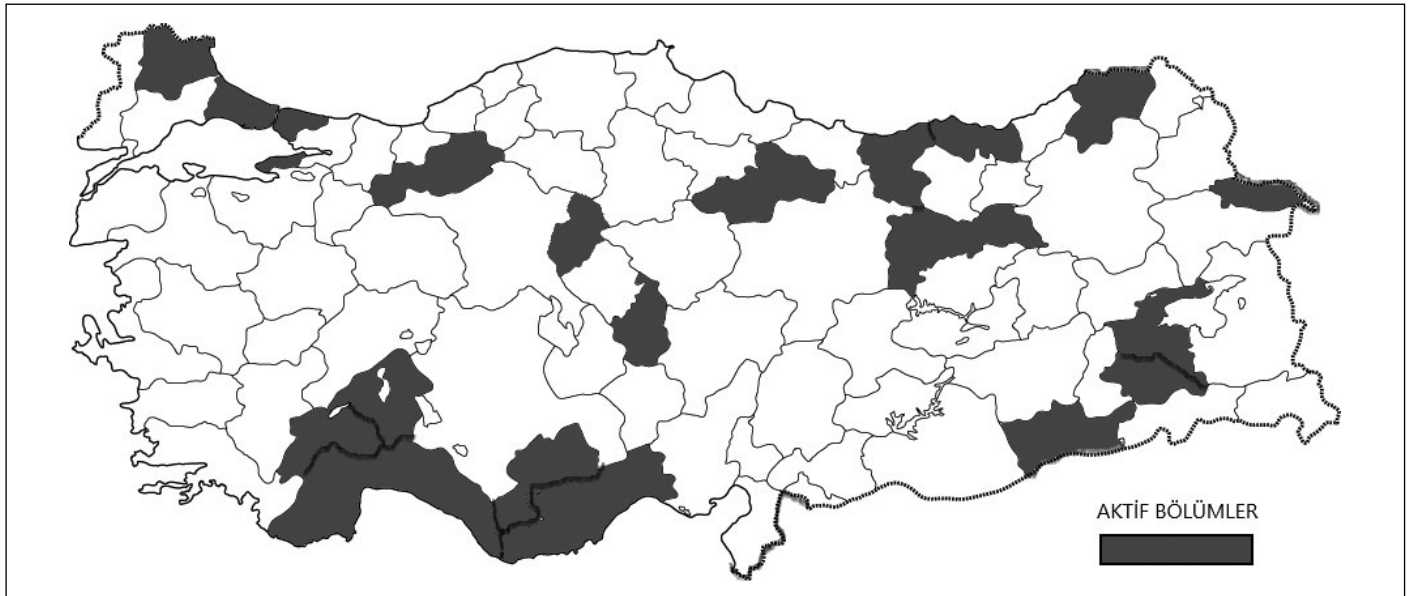
nedeni sosyal hizmetler ön lisans mezunlarının çalışma alanlarının genişliğiyle açıklanabilir.

Sosyal hizmetler ön lisans programları MYO'larda farklı isimlendirmelerde var olmuşlardır. Programların çoğunluğu "Sosyal Hizmetler" (28 program) programı ile bir kısmı da "Sosyal Hizmet ve Danışmanlık" bölümünün altında sosyal hizmetler programı (15 program) olarak eğitim vermektedir.

Farklı isimlere sahip akademik çatı altında programların açılması ve farklı program isimlendirmelerinin var olması sosyal hizmetler eğitiminde dağınık ve karmaşık bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra farklı MYO'larda yer alan sosyal hizmetler programlarının kapsamlarında, çatıları altında buldukları MYO'nun amacı doğrultusunda daha fazla ve daha farklı dersler yer alabilmektedir. Örneğin sağlık meslek yüksekokulu çatısı altında bulunan bir sosyal hizmetler programında sağlık alanıyla ilgili dersler daha ağırlıklı olarak bulunurken, sosyal bilimler meslek yüksekokulunda bulunan sosyal hizmetler programlarında daha sosyal bilimler ağırlıklı (psikoloji, sosyoloji gibi) derslerin var olduğu ifade edilebilir.

Sosyal hizmetler ön lisans programlarının mevcut durumunun değerlendirilmesinde şehir ve MYO türü gibi bilgilerin öneminin yanında açılan programların yıllara göre dağılımı da mevcut durum hakkında fikir vermesi açısından önemlidir (Şekil 1).

Grafik 1 açılan programların yıllara göre dağılımını göstermektedir. Grafığe bakıldığında 2013 yılına kadar sadece iki üniversitede var olan sosyal hizmetler programı, 2013 yılından sonra ciddi bir artış göstererek 2017 yılında 42 üniversitede 43 MYO'da var olmaya başlamıştır. 2013 yılında altı yeni sosyal hizmetler programının birden açılmış olması yeni programların habercisi olmuştur. Bunları 2014 yılında yedi, 2015 yılında yedi, 2016 yılında beş ve 2017 yılında ise 16 yeni program daha izlemiştir. Ayrıca 2017 yılı sosyal hizmetler programının en fazla açıldığı yıldır.

Şekil 1: Sosyal hizmetler ön lisans programının şehirlere göre dağılımı.

Sadece sayılar üzerinden bakıldığında bile Türkiye’de sosyal hizmetler eğitiminde 2013 yılında gelişmelerin çok zayıf olduğu, 2013 yılından sonra ise kontrolsüz bir şekilde büyümenin meydana geldiği ifade edilebilir.

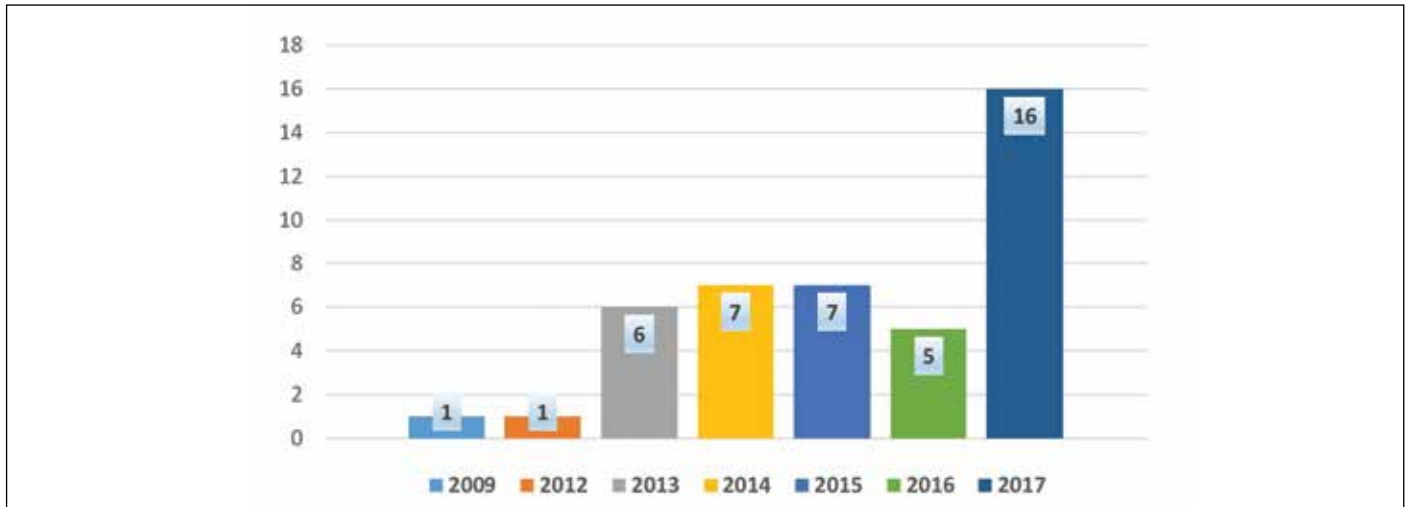
Programların Öğrenci ve Öğretim Elemanları Durumu

Sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin mevcut durumunun değerlendirilmesinde en önemli hususlardan biri de öğrenci ve öğretim elemanı profilidir.

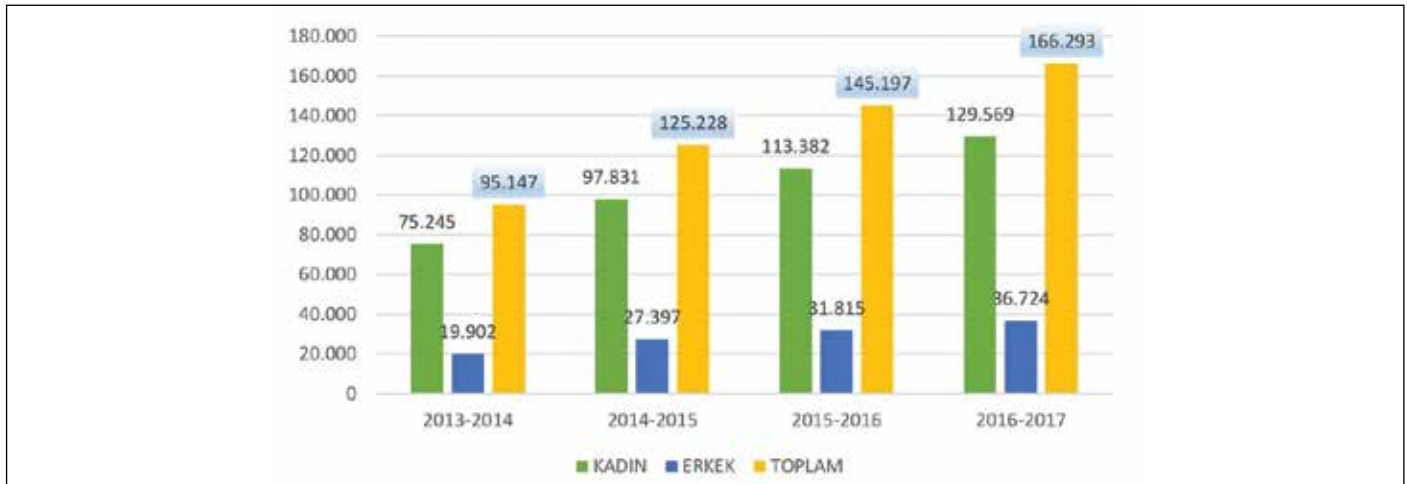
Grafik 2’de sosyal hizmetler ön lisans programlarının yıllara göre öğrenci sayıları verilmiştir. Grafiğe bakıldığında 2013-2014 eğitim döneminde sosyal hizmetler programı öğrencisi 95147 iken bu sayı ciddi bir artış göstererek 2016-2017 yılında 166293 sayısına ulaşmıştır. Bu artışa neden olan en büyük etmen, yıllar geçtikçe program sayısındaki artıştır. Ayrıca sosyal hizmetler eğitiminin başladığı ilk yıllarda sosyal hizmetler ön lisans öğrencilerinin büyük çoğunluğunun okuduğu açıköğretim fakültelerinde bir kontenjan sınırlamasına gidilmemesi de öğrenci sayısındaki bu kadar yoğun artışa açıklamaya yetmektedir.

2016 – 2017 eğitim yılında sosyal hizmetler ön lisans programına 36369 öğrenci yeni kayıt yapmıştır. 2017 yılı ÖSYS tercih kılavuzuna bakıldığında açıköğretim fakültelerine kontenjan kısıtlaması getirerek yeni kayıt yapacak öğrenci sayısının yarı oranında azaltıldığı tespit edilmiştir. 2017 yılı ön lisans sosyal hizmetler programları mevcut öğrenci sayılarına bakıldığında açıköğretim fakültelerinde 13018 örgün öğretimde ise 2861 olmak üzere 15879 sosyal hizmetler programı öğrenci kontenjanı bulunmaktadır (ÖSYM, 2017a)

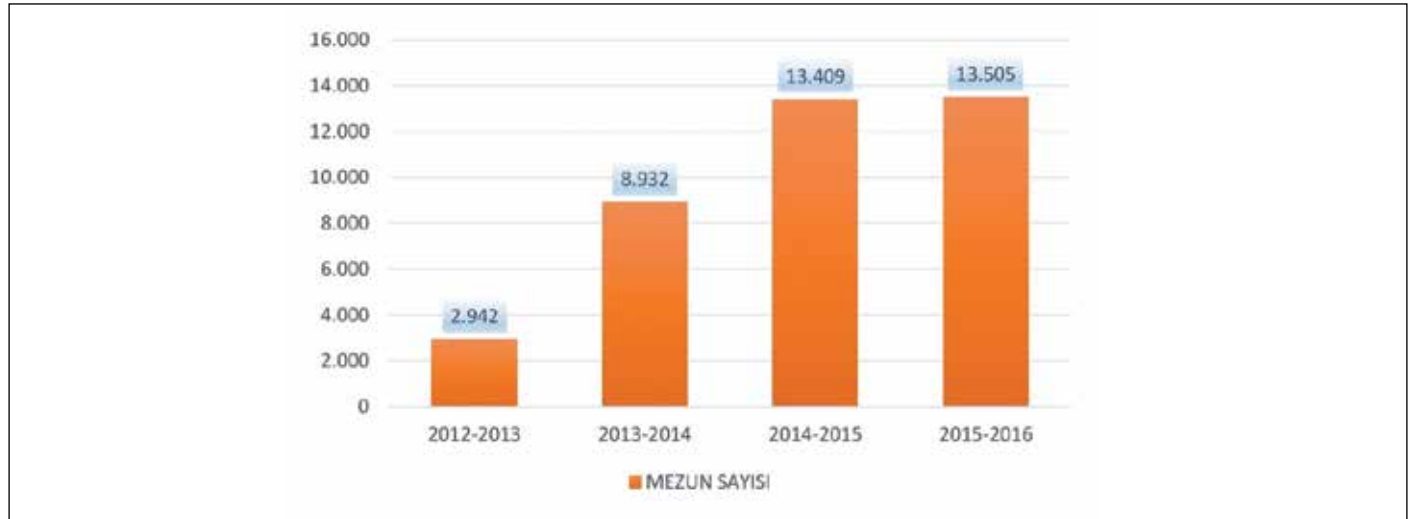
Sosyal hizmetler programını tercih eden öğrencilerin cinsiyet dağılımı da göze çarpmaktadır. Grafik 2 incelendiğinde sosyal hizmetler ön lisans programını en fazla tercih edenlerin yaklaşık %80 oranında kadınlar olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri sınavsız geçiş veya ek puan avantajıyla kız meslek liselerinde okuyan kız öğrencilerin programı daha fazla tercih etmesidir. Bir diğer neden olarak, kadınların Avrupa ve ABD’ye benzer bir durum olarak sosyal hizmetler alanlarında yardım edici bölüm ve meslekleri daha çok tercih ediyor olmaları gösterilebilir (Acar & Apak, 2017).

Grafik 1: Açılan programların yıllara göre dağılımı.

Grafik 2: Yıllara göre sosyal hizmetler ön lisans düzeyindeki öğrenci sayıları.

Grafik 3: Yıllara göre sosyal hizmetler ön lisans düzeyindeki mezun sayıları.

Sosyal hizmet öğrencilerinin mevcut durumu hakkında fikir veren bir diğer husus yıllara göre mezun sayılarıdır. Grafik 3'e göre Türkiye'de sosyal hizmetler ön lisans programı ilk mezunlarını 2012-2013 yılında 2942 kişi olarak vermiştir. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden (2017) alınan bilgilere göre ilk mezunların verildiği yıldan üç yıl sonra 2015-2016 yılına kadar 38798 kişi sosyal hizmetler ön lisans programlarından mezun olmuştur. Mezun sayısı üç yıl içinde ciddi bir artış göstermiş olmasına karşın sosyal hizmetler alanı ve sosyal sorunlar düşünüldüğünde yine de oldukça düşüktür. Ancak sosyal hizmetler ön lisans mezunu bireylerin iş bulamaması ciddi bir sorundur. Mezun sayısı arttıkça istihdam problemi de artacaktır. Mezun sayısındaki hızlı artışa rağmen istihdam alanında çalışmaların kısır kalması ve var olan az istihdamın mezun sayısındaki artışa ayak uyduramaması ise düşündürücüdür.

Sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin mevcut durumunu değerlendirebilecek noktalardan biri de akademisyen sayısıdır. 2016-2017 sosyal hizmetler ön lisans eğitimi veren yükseköğretim programlarında görevli 115 öğretim elemanı bulunmaktadır. Akademisyenlerin büyük çoğunluğunu (104) öğretim görevlileri oluştururken, bunu sırasıyla yardımcı doçent (9) ve okutman (2) kadroları takip etmektedir. MYO'larda öğretim görevlisi kadrolarının daha kolay var olması nedeniyle sosyal hizmetler programında öğretim görevlileri diğer MYO bölümleri gibi daha fazladır. MYO'larda öğretim görevlisi olmak için çoğu zaman lisans mezunu olup iki yıllık iş deneyimi yeterli olmaktadır. Günümüzde bireyler daha fazla özlük hakkından yararlanmak, kamuda prestijli bir iş sahibi olmak gibi yaklaşımlarla MYO'larda öğretim görevlisi olmayı tercih edebilmektedirler (Alkan et al., 2014).

Açıköğretim Durumu

Ülkemizde açıköğretim sistemi 1982'de Anadolu üniversitesinde başlamıştır. Günümüzde ise Anadolu Üniversitesi dışında İstanbul ve Atatürk Üniversitelerinde olmak üzere üç devlet üniversitesinde açıköğretim modeli uygulanmaktadır.

Sosyal hizmetler programı açısından düşünüldüğünde bu üç üniversitenin açıköğretim sisteminde var olduğu tespit edilmiştir. Mevcut aktif haldeki sosyal hizmetler programlarının üçü açıköğretim programıdır. Türkiye'deki sosyal hizmetler açıköğretim ön lisans programlarından ilki olan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı 2008 yılında kurulmuş, 2009 yılında kontenjan sınırlaması yapmadan eğitime başlamış, 2017 yılı itibarıyla programın kontenjanı 9000 olarak belirlenmiştir.

İkinci sosyal hizmetler açıköğretim ön lisans programı Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi bünyesinde kurulmuştur. Anadolu Üniversitesinden altı yıl sonra ikinci bir yükseköğretim kurumu sosyal hizmetler programını açıköğretim sistemiyle yürütmeye başlamıştır. 2014 yılında eğitime başlayan bu programın kontenjanı 2017 yılı itibarıyla 1500'dür. 2014 yılında eğitime başlayan bir diğer açıköğretim programı İstanbul Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'dir. 2017 yılında sosyal hizmetler ön lisans programının kontenjanı 2200'dür (ÖSYM, 2017a).

Ayrıca tercih kılavuzunda var olan bilgilere göre açıköğretim fakültelerinde 13018 örgün öğretimde ise 2861 olmak üzere 15879 sosyal hizmetler programı öğrenci kontenjanı bulunmaktadır. Grafik 4'de oranlara bakıldığında örgün öğretim öğrenci sayısı %18 civarlarındadır. Başka deyişle her beş sosyal hizmetler programı öğrencisinden sadece biri örgün eğitime devam etmektedir. 2016-2017 eğitim öğretim yılı verilerine göre Türkiye'de ön lisans eğitimi almakta olan öğrencilerin yarısından fazlası açıköğretim (1412391) olmak üzere toplam 2555926 öğrenci bulunmaktadır (YÖK, 2017). Bu sayı sosyal hizmetler programında çok daha fazladır. Sosyal hizmetler ön lisans programında açıköğretimin etkisinin diğer ön lisans bölümlerine göre daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Türkiye'de yürütülen ön lisans sosyal hizmetler eğitimi abartılı bir kontenjana sahip açıköğretim modeliyle gerek uygulama derslerinin yok denecek kadar az olması gerekse mesleki süpervizyonundan mahrum bir şekilde sosyal hizmetler alanlarında gerekli olan ara elemanların iyi seviyelerde yetiştirilmesinin

önüne geçmektedir. Sosyal hizmetler ön lisans eğitiminde açıköğretim modelinin daha yaygın olması mezun sayısı ve uygulama/staj konularında çeşitli sorunlara neden olabilmektedir.³

Dikey Geçiş Sınavı ile Lisans Eğitimine Dâhil Olma

Sosyal hizmetler eğitiminde göze çarpan bir diğer husus ön lisans öğrencilerinin lisans tamamlama geçişleridir. Öğrenciler okullarındaki eğitimlerini tamamladıklarında ön lisans diploması almaya hak kazanırlar. Öğrenimleri burada bitirip iş hayatına atılabilecekleri gibi Dikey Geçiş Sınavına (DGS) girmek koşuluyla sosyal hizmet veya sosyoloji lisans bölümlerine kayıt yaptırarak lisans tamamlama imkânına sahiptirler.

Sosyal hizmet lisans bölümüne sosyal hizmetler ön lisans programı dâhil 17 ön lisans programından DGS ile geçiş hakkı tanınmaktadır (ÖSYM, 2017b). Sosyal hizmetler ön lisans programı dışında bu programların büyük çoğunluğu (güvenlik ve koruma, hava savunma, istihbarat, itfaiyecilik ve sivil savunma vb.) ile sosyal hizmet lisans bölümü arasında hiçbir bağlantı ve ilişki yoktur (Alptekin, Topuz, & Zengin, 2017). Sosyal hizmet lisans bölümüne birçok ilgisiz ön lisans programından geçişin olması, sosyal hizmetler programlarında okuyan öğrenciler açısından bir haksızlığa neden olmaktadır.³

Sosyoloji lisans bölümlerine ise sadece 'sosyal bilimler' ve 'sosyal hizmetler' ön lisans programlarından mezun olanlar girebilmektedir. Bu duruma göre sosyal hizmetler ön lisans mezunlarının DGS ile sosyolojiye geçme şanslarının daha fazla olduğu ifade edilebilir.

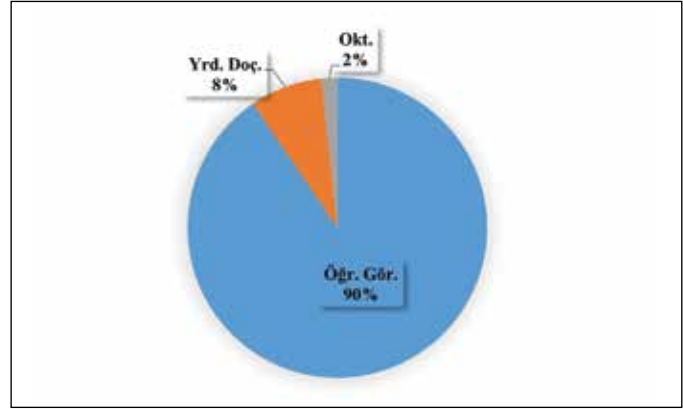
SONUÇLAR

Bu çalışma, Türkiye'de sosyal hizmetler ön lisans eğitimindeki mevcut durumu, öne çıkan bulgularıyla betimleme ve sosyal hizmetler ön lisans eğitim gidişatının nasıl ilerlediğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın birtakım sınırlılıklarına rağmen, sosyal hizmetler ön lisans eğitiminin genel durumuna ilişkin akademik anlamda doyurucu bilgi sağladığı düşünülmektedir.

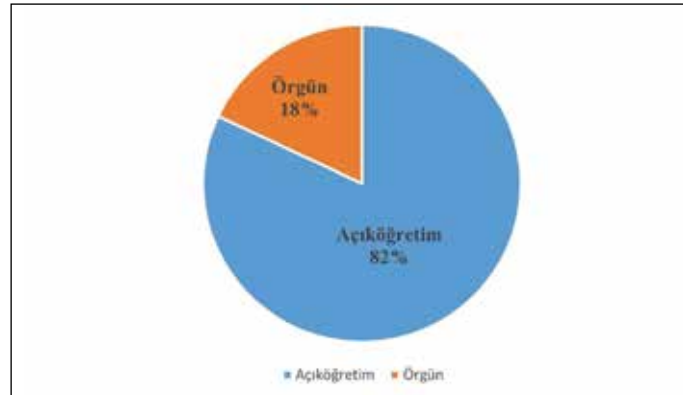
Meslek yüksekokullarında var olan ve gün geçtikçe büyüyen sosyal hizmetler eğitimi öğrencilerinin, sosyal hizmetler alanlarında etkili ve yetişmiş ara elemanlar olması hedeflenmektedir. Türkiye'de sosyal hizmetler ön lisans eğitimi 1960-1980 dönemi içerisinde denemesine rağmen bilfiil aktif olarak başlaması için 2008 yılı beklenmiştir. Ön lisans sosyal hizmetler eğitimi 2013 sonrası ise ciddi bir artış göstererek bir anlamda dağınık ve kontrolsüz olarak büyümüştür. Bu durum da eğitimin kalitesini düşürebilecek öğretim elemanı ve alt yapı yetersizliği gibi koşulları beraberinde getirebilmektedir.

2013 yılından itibaren program sayılarının artması, sosyal hizmetler eğitimine farklı bakış açıları kazandırma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca sosyal hizmetler alanlarında var olan ara eleman ihtiyacının karşılanması için sevindirici olması nedeniyle önemli bir gelişmedir.

Sosyal hizmetler ön lisans mezunlarının çalışacakları alanlar uygulamalı bir disiplini gerektiriyor olmasına rağmen, mevcut

Grafik 4: 2016-2017 sosyal hizmetler ön lisans bölümlerinde görevli öğretim elemanlarının sınıflamasına göre sayılar.

Grafik 5: Sosyal hizmetler ön lisans bölümleri kontenjan dağılımı.

öğrenci sayısının %80'inden fazlasının açıköğretimdeki sosyal hizmetler programlarına kayıtlı olması, öne çıkan en temel sorun alanıdır.

Bir diğer sorun da, DGS ile lisans tamamlama bölümünün az olması ve en ilişkili olduğu sosyal hizmet lisans bölümüne alan ile ilgisi bulunmayan ön lisans programlarından geçiş yapılıyor olmasıdır. Sosyal hizmetler ön lisans mezunları sosyal hizmet veya sosyoloji bölümlerine DGS puanı ile dikey geçiş yapabilmektedir. Sosyal hizmet lisans bölümü ile bağlantılı olan sosyal hizmetler programının dikey geçiş şansının artırılması amacıyla ilgisiz olan programların dikey geçiş hakkının sonlandırılması bu noktada önerilebilir.

Bu çalışmada Türkiye'de sosyal hizmet eğitimindeki durumun fotoğrafı çekilmek istenmiştir. Fotoğrafa konu olan eğitimin niteliği üzerinde yeterince durulmamış olması, sorunun ele alınışında bölüm müfredatları, program yeterlilikleri, uygulama dersleri, eğitim standartları vb. hususlara yer verilmemiş olması çalışmanın önemli sınırlılıklarıdır. Bundan sonraki çalışmaların bütüncül bir kavrayışa ulaşmak üzere, bilimsel araştırmalar yoluyla bahsedilen konuları da içerecek şekilde genişletilerek yapılması, elbette sosyal hizmet ön lisans eğitiminin daha sağlıklı bir zeminde büyümesi ve gelişmesine olanak sağlayacaktır.

³<http://www.sosyalhizmetokullari.org/OnLisansSHProgCalistaySonucRaporu.pdf>.

KAYNAKLAR

- III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı kitabı. (1968). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Sosyal Hizmetler* (11-14 Aralık). Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü.
- Acar, M. C., & Apak, H. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 93-112.
- Alkan, R. M., Suiçmez, M., Aydıncal, M., & Şahin, M. (2014). Meslek yüksekokullarındaki mevcut durum: sorunlar ve bazı çözüm önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(3), 133-140.
- Alptekin, K. (2016). *Başlangıçtan bugüne ve yarına Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi*. Konya: Atlas Yayınları.
- Alptekin, K., Topuz, S., & Zengin, O. (2017). Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminde neler oluyor? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(2), 50-69.
- Barker, R. L. (1995). *The social work dictionary*. (3th ed.). Washington DC: NASW.
- Çavuşoğlu, T. (2010). Sosyal yardımcı kursları. Retrieved from <https://idealsosyalhizmet.com/sosyal-yardimci-kurslari/>
- Karataş, K., & Erkan G. (2005). Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminin tarihçesi. In Ü. Onat (Ed.) *Sosyal hizmet sempozyumu 2002: Sosyal hizmet eğitiminde yeni yaklaşımlar* (pp. 117-133.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.
- Kendall, K. A. (2000). *Social work education: Its origins in Europe*. Alexandria, VA: Council on Social Work Education.
- Koşar, N., & Tufan, B. (1999). Sosyal hizmetler yüksekokulu tarihçesine kısa bir bakış. In S. Kut, & N. G. Koşar (Eds.). *Prof. Dr. Sema Kut’a armağan yaşam boyu sosyal hizmet* (pp. 1-21). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.
- Kut, S. (1988). *Sosyal hizmet mesleği, nitelikleri, temel unsurları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Nartgün, S., & Yüksel, E. (2009). Meslek yüksekokullarına sınavsız geçişte izlenen kriterlerin değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 189-205.
- Oral, A. İ. (2017). Sosyal hizmetler ön lisans programı öğrencilerinin staj uygulamalarına ilişkin görüş ve düşüncelerinin değerlendirilmesi: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi örneği. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 62-80. Retrieved from <http://auad.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/292-published.pdf>
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2017a). ÖSYS yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu. Retrieved from <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/LYS/KONTENJANKILAVUZ18072017.pdf>
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2017b). Meslek yüksekokulları ile açıköğretim ön lisans programları mezunlarının lisans öğrenimine dikey geçiş sınavı (DGS) kılavuzu. Retrieved from http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/DGS/tablo-2_24052017.pdf
- Sheafor, B.W., & Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler*. B. Çiftçi (Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Şahin, İ., & Fındık, T. (2008). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 65-86.
- Şeker, A. (2012). *Sosyal hizmete giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayıncılık.
- Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal hizmetlerde açıköğretim ve ara elemanlar: Sosyal çalışma ve sosyal teknikerlik*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Türkmen, B. (2003). Mesleki eğitimin esasları bağlamında sosyal hizmet eğitimine yeni model önerisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(2), 269-276.
- Uğurlu, H. (2003). Düünden bugüne Türkiye’de sosyal hizmet mesleği. Retrieved from <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/turkiyedesosyalhizmetmeslegi.htm>
- Yarç, S., & Alpman, P. S. (2015). Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü öğrencilerinin istihdam sorunları. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 5(5), 123-129. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/1332>
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2017). Retrieved from <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2017). 2016-2017 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri Retrieved from https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekoğretimIstatistikleri/2017/2017_T1.pdf